

מדרש שופטים תנחומא ין

והעמידן על שתיים, שנאמר כי כה אמר ה' [וגו'] דרשוני וחיו (שמוס ד ד), בא חבקוק והעמידן על אחת, (מס) שנאמר וצדיק באמונתו יחיה (תנחומא ד ד) :

חסלת פרשת שופטים

פרשת תצא

[א] כי תצא למלחמה וגו' ושבית שביו (דברים כא י). (א) שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וראית בשביה אשת יפת תאר [וגו'] וגללה את ראשה (סס יא יג), כדי שלא תמצא חן בעיניו, מה כתיב אחריו, כי תהיין לאיש שתי נשים (סס סז טו), שתי נשים בבית, מריבה בבית, ועוד האחת ארובה, והאחת שנואה, או שתיהן שנואות, מה כתיב אחריו, כי יהיה לאיש בן סורר ומורה (סס סז יח), כל מאן דנסיב יפת תואר נפיק מינייהו בן סורר ומורה, שכן מצינו בדוד, על שחמד מעכה בת תלמי מלך נשור בצאתו למלחמה, יצא ממנו אבשלום, שביקש להרוג אותו, (ב) ושכב עם נשיו לעיני כל ישראל ולעיני השמש, ועל ידו נהרגו כמה ויבבות מישראל, ועשה מחלוקת בישראל, ונהרג שמעי [בן גרא] ושבע בן בכרי, ואחיתופל, (ג) ומפיבושת, ואיש בשת, והשלים ציבא על כל בית שאול, ותניא ר' יוסי אומר וכי מפני שאכל בן סורר ומורה חצי לישראל בשר, ושתה חצי לוג יין, אמרה תורה יצא לבית הסקילה, אלא הניעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסופו לגמר נכסי אביו עם (ד) הסריקין שאכל ושתה עמהם, ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים, והורג ומלסמם את הבריות, ואמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב, שמיתתן של רשעים נאה להם ונאה לעולם, ומה כתיב אחריו, וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת (סס סז טז), אם ניצל מזה לא ניצל מזה, למדנו שעבירה גוררת עבירה, מצוה גוררת מצוה מניין, שנאמר כי יקרא קן צפור לפניך וגו', שלח תשלח וגו' למען ייטב לך והארכת ימים (סס כג ו), אחריו מה כתיב [כי תבנה בית חדש] (סס סז ח), תזכה לבנות בית ולעשות מעקה, מה כתיב אחריו, לא תזרע כרסך כלאים (סס סז ט), תזכה לכרם ולזרוע שדה, מה כתיב אחריו, לא תחרוש בשור ובחמור (סס סז י), תזכה לשורים ולחמורים, מה כתיב אחריו, לא תלבש שעמנו וגו' (סס סז יא), תזכה לבגדים נאים מצמר ומפשתן, מה כתיב אחריו, גדילים תעשה לך (סס סז יג), תזכה למצות ציצית, מה כתיב אחריו, כי יקח איש אשה (סס סז יג), תזכה לאשה ולבנים, למדנו שמצוה גוררת מצוה, לכך נסמכו פרשיות אלו לאלו: [ב] כי יקרא קן צפור [וגו'], שלח תשלח את האם (סס סז יו). ושל"ה מכל משמר נצור לכך [כי ממנו תוצאות חיים] (משלי ד כג), (ה) אמר ר' אבא רס"ה מצות [עשה] בתורה כנגד איברים שבאדם, שכל אבר ואבר צוות על האדם ואומר עשה בי מצוה שנחיה בזכותה ותאריך ימים, ושם"ה מצות לא תעשה, כמנין ימות החמה, שבכל יום

הערות ותקונים

(בס) שנאמר וצדיק באמונתו יחיה. כזה נשלמה פרשת שופטים גם ככ" רומי וכ" רח"ס וגם ככ" ספרדי, ובגדלס דפוס של קאנזסאטאניא וגם דפוס וויניציא, אולם המדפוס ממאנסובס הוסיף מאמר גדול מן אות י' עד סוף אות י"ס (סוף הפרשה), וגם ככ" ה' של אקספארד נמצא איזה מאמרים שהוסיף אבל לא כלם, ובזולתי היה קן ככ" אשר היה לפניו:

(א) **שני** רבותיו. אבות פ"ד מ"ב, תדכ"א וטע"א פ"ג, דכ"ר פ"ו, ומוצא בילקוט כי תצא רמז תתק"ד בשם התנחומא, ועיין דכ"ר פ"ו אות ד': (ב) ושכב עם נשיו לעיני כל ישראל ולעיני השמש, ככ" רומי עם עשר נשיו, ובגדלס ושכב עם עשר פלגשיו, ובקרא יעשוב המלך את עשר נשים פלגשיות לשומר הבית (ש"ב סו טז), ואל"כ כתיב ויעו לאשכלס האל על הגג ויצא אשכלס אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל (סס סז כג): (ג) ומפיבשת, ככ" רומי נרסס כדדו: „תימה הוא שמנה מפיבושת, ואי איירי במפיבשת בן יחונתן לא תכריחן סהרג, ואי במפיבשת בן שאול מרעפה בת איס לא נהרג מחמת דבר זה" ומלת איס נושט ליתא כס, ועיין בעץ יוסף שכתב חו"ל: אפשר שזה מפיבושת בן יחונתן סע"י שהשליט לציבא עליו ועל נכסיו נחשב כמה, אבל מה שהכב כאן איס נושט לריכין למחוק דהא איס נושט לא נהרג מחמת אשכלס: (ד) הכריקין, מלשון חו"ל חנוכה שכולס סריקין, אגסרי ריקיס ופוחוים תרגומו גברין סריקין. כן הביא הערוך: (ה) אמר ר' אבא, ככ" רומי ורח"ס אמר ר' אחא, ובגדלס (אות כ') אמר ר' אבא, ולזה המאמר

חמה וזרחת עד שהיא שוקעת, אומרת וצווחת לאדם גורני עליך במי שהגיע ימים לחם זה, אל תעבור בי את העבירה הזאת, ואל תכריע אותי, ואת כל העולם לך חובה, הרי תרי"ג מצות, וכל מצוה ומצוה נזכר מתן שכרה, כגון כבוד אב ואם, ושילוח הקן, אריכות ימים, ויש מצוה שמתן שכרה בנים, כגון שרה שאירחה את האורחים, והשונמית שקיבלה את אלישע, ויש עבירה מעונה מקילה שריפה הרג וחנק, ואין קלה בכל המצות כשילוח הקן, ומה שכרה, למען ייטב לך והארכת ימים. (ו) משל למה הדבר דומה למלך שחכמים פועלים לתוך שדהו לנפעה, ולא גילה להם שכר נסיעתן, לערב כל מי שנפגע אילן אחד, נתן לו זהוב אחד, התחילו הכל תמהין [ואומרים], ומה זה שלא נטע אלא אילן קל ופחות, [נמל] זהוב אחד, אנו שנמטענו הרבה על אחת כמה וכמה, ומה שכר שילוח הקן [שכרה אריכות ימים], שכר מצוה שיש בו חסרון כיום ומורה והחיות נפשו, על אחת כמה וכמה. לפיכך לא פירש הקב"ה שכר מצות שבתורה, שיהיו ישראל עושין אותן מעצמן, כדי להרבות שכר, (ז) שכך שנינו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב יכו', (ח) [לכך כתיב מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים] (משלי ד ט):

[ג] **שלח** תשלח (דברים כג ו). אם שלחתו, כעל נמולות כעל ישלם (ישעיה כג יח), ראה מה כתיב עשוקים בני ישראל וגו' מאנו שלחם (יחזקאל כ ג), ואמר גואלם חזק ה' צבאות. (שס ז), ואמר והיה כעוף נודד קן משולח תהיינה בנות מואב מעבדות לארנון (ישעיה סז ג), (ט) **זו"ה** קורא דג ולא ילד עושה עושר ולא במשפט וגו' (יחזקאל י"א), מה כתיב אדרי"ו כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (שס טז), מה ענין זה לזה, מי שהוא אומר קורא דג, אומר כסא כבוד, ללמדך כי הקורא הזה מביא ביצים משאר עופות ויושב עליהן עד שיוצאין מקליפתן, ונעשין אפרוחין, ועולין עליו וזורמין את כנפיו, וכשיוצא לפרוח אינו יכול שנמרסו כנפיו, ומוצא אותו חיה או שרץ ואוכלו, ומי גרם לו על שגדל ביצים שאינן שלו, כך יהיו אומות העולם שפשוטו ידיהם בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, והתריבוהו ושרפו את היכלו, והגלו את ישראל, ומואב ועמון הקב"ה יאבד זכרם, שנאמר לכן חי אני נאם ה' צבאות [אלהי ישראל] כי מואב כסודם תהיה ובני עמון כעמורה וגו' ושממה עד עולם שארית עמי יבזום וגו' (דברים כ ט):

[ד] (י) **זכור** את אשר עשה לך עמלק (דברים כה י). (יא) זה שאמר הכתוב יזכר עון אבותיו אל ה' וגו' (תהלים קמ יד), וכי אבותיו של עשו רשעים היו, הלא צדיקים היו, אברהם וקינו, (יב) יצחק אביו, ואתה אומר יזכר עון אבותיו, אלא חטא שחטא (יג) על אבותיו, (יד) ומה חטא על אבותיו, אתה מוצא יצחק מכח אברהם בא, והיה מאה ושמונים שנה, (טו) ואברהם היה מאה ושבעים וחמש

הערות ותקונים

כוון הרמב"ם בהקדמה לספר המצות ואמרנו ג"כ על דרך הדפוס. והמאמר הזה מוצא גם בליקוט משני רמזותקל"ז. ומן ד"ל מכל משמר אמר ר' אחא רמ"ח מצות עד שלא לקבל פסח, הוא מתנחומא שלפניו. וחסר הבין תנחומא, וגם הוא גורס אמר ר' אחא: (ו) משל למה הדבר דומה, עיין בסגנון אחר במדרש דברים רבה פ"א אות ג': (ז) שכן שנינו, אבות פ"א: (ח) לכך כתיב, הספתי כמו שהוא ב"ל רומי וכו' רח"ס ובגדפס, ואחר זה הוסיף המדפיס ממאמנוכה (אמנע אות ג) הספספה המוחלת מעשה בלחם שעלה לראש האילן לקיים מצות שלוח הקן, עד בשכר מלואו זו אני טוען לך בנים, והא"כ מתחיל ד"ל שלח תשלח אם שלחתו כעל נמולות (ה') [וגו'] כמו ב"ל שלפנינו: (ט) **זו"ה** קורא דג, מוצא בליקוט ירמיה רמז רל"ז בשם התנחומא: (י) וזכור את אשר עשה לך עמלק, לפני זה נמנע בגדפס שהוסיף המדפיס ממאמנוכה כל אות ג' המתחיל כי תלך מתנה על אויבך ושמרת מכל דבר רע שלא יבא בכם שום לינות, ונעלם ממני המקור אשר לקח הספספה הדיא, ואחר סיום המאמר שהוסיף מתחיל (אות ד) וזכור **זו"ה** יזכר כמו לפנינו: (יא) **זו"ה** יזכר עון אבותיו, מוצא בליקוט תהלים רמז תתס"ח בשם התנחומא, וכל המאמר מוצא בפסיקתא פסקא זכור (דף כ"ב ע"ב) וע"ס בעברה כ"ו העירוני בפסיקתא כ"י כרמולי וכו' אקספסארד מתחיל במאמר הזה פסקא זכור, ובליקוט חטא סוף רמז תתקל"ח הביא זה בשם הפסיקתא, ובפסיקתא רבתי פ' וזכור סי' ד' במאמר רבי תנחומא ביריבי **זו"ה** יזכר וכו' דרש על הכתוב הזה דרשה אחרת ובסגנון אחר: (יב) יצחק אביו, עיין בפסיקתא שם הערה כ"ז, ובליקוט תלך חסר שורה שלימה מן יצחק קמא עד יצחק בתרא: (יג) על אבותיו, בליקוט תהלים שם חסרה מלת "על" בטעות: (יד) ומה חטא על אבותיו, המלות האלה חסרים בפסיקתא: (טו) ואברהם היה קע"ה שנים, בתנחומא בגדפס ואברהם לא חי אלף קע"ה שנים, ובפסיקתא הערה ל"א העירוני בתנחומא בגדפס הדברים אשר פספס שם מן ומהם קן שלח

(מז) רבי לוי אמר (יז) בתוך חמש שנים (יה) שנמנעו מחייו של אברהם, עבר עשו (יט) שתי עבירות קשות, בא על נערה המאורסה, והרג את הנפש, (כ) הוא הוא דכתיב ויבא עשו מן השדה והוא עיף (בראשית כה כט), ואין שדה אלא נערה המאורסה, [שנאמר ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאורסה (דברים כג כה)], ואין עיף אלא הורג, שנאמר אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים (ירמיה ד לא): (כא) ר' זכאי (רבה) אמר (כב) אף גנב, שנאמר אם גנבים באו לך (שופטים ה). אמר הקב"ה אני כבר הבטחתי לאברהם אוהבי, ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר וגו' (בראשית עו עז), (כג) ועתה הוא רואה את בן בנו, שהוא גזול וחזום, מגלה עריות, ושופך דמים, והדיון הוא סבא סבא, מב ליה להווא צדיקא דמתבניש בשלם, שנאמר כי טוב חסדך מחיים (תהלים סג ד), ומה חטא חטא על אביו, (כד) גרם לו שכתו עיניו בחייו, מכאן אמרו כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע גורם לו שכתו עיניו בחייו, בן רשע מיצחק, דכתיב ותכחין עיניו מראות (בראשית כו ה), [למה שהעמיד עשו הרשע], תלמיד רשע מאחיה השלוני, שנאמר ואחיהו (השלוני) לא יכל לראות כי קמו עיניו משיבו (מ"א יד ד), (כה) למה שהעמיד לירבעם תלמיד רשע. [וחשאת אמו אל תחב (תהלים קט יד)], ומה חטא על אמו, (כו) ר' יהודה ור' נחמיה רבנן, ר' יהודה אומר כשיצא אמו (כו) תתן מיטבין שלה (פי' שליח), שלא תלך, הה"ד על רדפו בחרב אחיו (כח) ושיחת רחמו (עמוס א יא), ור' ברכיה אומר לא תאמר לכשיצא, אלא עם כשהוא יוצא כמעט אמו (כט) זירתיה (פי' אגרוף) מתוחה

הערות ותקונים

שלא יראה חרפתו של עשו, עד ובתוך חמש שנים; נראים כמו הסופה חילונית, ומלמד אשר אינם בפסיקתא, אינם (בהערה שם נדפס בפעוה אמנס במקום אינם) גם בליקוט שם בשם התנחומא, ע"כ. ועתה עלה לי כי בלחמ ההוספה היא לא נמשלת בדפוס קאנטאטלינא ולא בדפוס ווילניא רק היא הוספה המדפוס ממאנטובה, ונלקחה מן ז"ל פס"ג אות י"ב, ובפסוק העתיק להדס ולעממו, וז"ל להדס ועלזוני, כמו שאל לנכון שם, ומוצא בערוך ערך עכ"ל ופי' קוליס: (שו) ר' לוי אמר, בפסיקתא נוסף ר' יודן בשם ר' לוינו ור' פנחס בשם ר' לוי, וכן נכנה במדרש ז"ל פס"ג אות י"ב בשם ר' יודן ור' נוסף ג"כ ורבנן בשם ר' סימון, גם שם מוצא ראש המאמר בשם את מוצא וכו': (יז) בתוך חמש שנה, זכ"ר הנוסחה יותר נכונה, אותה ה' שנים שמנע הקב"ה מחייו, מפני שעבר עשו שתי עבירות כ', ועל פי המאמר הזה מתחנחמא ופסיקתא יחד הפסיקן ביוצר לפרשת זכור, זכור איש אשר הנוע אב ללא עתו, (ר"ל) שגרה לאברהם למות חמש שנים קודם זמנו בדרגה גנוגה וגלוף ביעתו, גרע חמש שנים ממחיו. וגם רש"י כוון למאמר הזה בשם' בראשית פ"ו ס"ו: (יח) שנמנעו, וכל' בפסיקתא כ"ל של אקספארד, ולפניו בפסיקתא שמנע, ובז"ר שם שמנע הקב"ה. (יט) שתי עבירות, כל' גם בדרפס שם, אולם בהתחנחמא רש' שמות חמש עבירות עבר עשו הרשע כו', והמאמר מתחנחמא שמות נעתק כולו מן הילמדנו, והמאמר מפ' כי תלך הוא מן התנחומא שלנו. וגם בגמרא ז"ל דף ס"ו ע"ב מוצא בשם ר' יוחנן חמש עבירות עבר עשו הרשע ע"כ. ובהערה ז"ל בפסיקתא שם במקום מגמרא ז"ל ל"ל מגמרא ז"ל, גם מה שחשבתי שם כי דברי התנחומא משמות לקוחים מן גמרא בבלי, ובזמנת הוא הילמדנו, כי התנחומא מפ' שמות הנדפס הוא כולו מהילמדנו הנאבד, ועיין מדרש שוחר טוב מומור ט': (ב) הה"ד ויבא עשו מן השדה, עיין בפסיקתא הערה ל"ו: (כא) ר' זכאי רבה, תתגתי כמו שהוא בז"ל רומי ורח"ט ובגדפס וגם בפסיקתא, ובמדרש ז"ל שם רבי אמר ז"ל ר' זכאי רבה אמר: (כב) אף גנב שנאמר אם גנבים באו לך, ור"ל כאן כתוב ויבא עשו, והוא דרך אסמכתא, כי הדרשה תמוה מאד הלא מפורש בקרא לעובדיה שאלו גנבים על עשו ולא ששעו הוא הגנב: (כג) ועתה הוא רואה, בפסיקתא המאמר קטוע, עיין הערה מ' ובגדפס הוסף המדפוס ממאנטובה, ועכשיו יוצא לחון ורואה את בן בנו ורואה יוצא לתרבות רעה ושומע בני אדם מה הם אומרים על בן בנו ורואה יוצא לתרבות רעה מגלה עריות ושופך דמים, והוא מההרהר ואומר אלו הם התלחים שהתנה עמי הקב"ה וקורא תגר ואין ש"כ עונה מה אני עושה לו אוספו מן העולם: (כד) גרם לו שכתו עיניו בחייו, בפסיקתא ליתא למלת "בחייו", ובגדפס הוסף המדפוס ממאנטובה "למה אמר הקב"ה שלא יבא לחון, והכריות אומרים זה למח רשע לפיכך כהו עיניו בחייו". וזה לקח מן מדרש ז"ל פס"ה. עיין בפסיקתא הערה מ"א: (כה) למה שהעמיד לירבעם תלמיד רשע, עיין סנהדרין דף ק"ב ע"א, ושלא בעיני איך דייק שמפני שהעמיד לירבעם כהו עיניו, הלא מפורש בקרא כי קמו עיניו משיבו, משמע מהמת אהיה, ועיין בדר"ק שם, והביא ג"כ המדרש הזה: (כו) ר' יהודה ור' נחמיה רבנן, בפסיקתא שם ר' תחום זר אצל, (ויש גירסאות זר אבון) אמר ר' יהודה ור' נחמיה רבנן: (כז) חתך מיטבין, פי' ביוני אקציט (נעטרמוסער), ועיין בפסיקתא הערה מ"ה ובגוף הכ"י פי' שלא נוסף מן המעתיק: (כח) ושחת רחמיו, עיין בפסיקתא הערה מ"ז (כט) זירתיה, פי' אגרוף, הפ' הוסף

לקיבליה, מה טעם זורז רשעים מרחם (פסלים נח ו), ר' נחמיה אומר גרם לה שלא תעמיד
 שנים עשר שבמים, (ל) ואמר רב הונא ראיה היתה רבקה שתעמיד שנים עשר שבמים,
 שנאמר ויאמר ה' לה שני גוים [בבבבב] (נחמיה נט ט), [הרי] תרי, ושני לאומים, הרי
 ארבעה, ולאום מלאום יאמץ, הרי שיתא, ורב יעבד צעיר, הרי תמניא, והנה תאומים
 בבבבב, הרי עשרה, ויצא הראשון אדמוני, [הרי אחד עשר], ואחרי כן יצא אחיו, הרי
 שנים עשר. ואית דמיתו לה מהכא, ותאמר אם כן למה זה אנכי (ט ט ט), וזה בגימטריא
 י"ב, ורבנן אמרו גרם לה שלא תצא מטתה ברבים, אתה מוצא כשמתה רבקה, אמרי
 מאן יפוק קומה, אברהם מת, יצחק עיניו כהות ויושב בבית, (לא) יעקב הלך לפדן ארם,
 יפוק עשו רשיעא קומה, (לב) וימרון ברייתא, ליימין בוייה דהדין יינקין, (פי' ארורין
 שדים שהניקין כזה), מה עשו הוציאו מיטתה בלילה, אמר ר' יוסי בר חנינא לפי שהוציאו
 מיטתה בלילה, (לג) לא פירשה הכתוב אלא מן הצד, דכתיב ותמת דבורה מינקת רבקה
 ונ' [ויקרא שמו אלון בכות] (ט ט ט), (לד) מהו אלון בכות, שתי בכיות, עד שיעקב
 יושב ושמר אבלה של [מיניקתו] [מיניקתה], באתה לו בשורה של אמו, מה ה"ד וירא
 אלוהים אל יעקב עוד [ונ'] (לה) ויברך אותו (ט ט ט), מה ברכה ברכו, ברכת אבליים
 ברכו, אמר הקב"ה אבוחי שלים ליה ביש, אימיה שלים ליה ביש, אחיהי שלים ליה
 ביש, (לו) [אנחיה] סבי שלים ליה ביש, אתון שלמין ליה ביש, ואנא אשלים ליה ביש,
 (לז) תהיו אתם מוכירין שמו מלמטה, ואני מוחה שמו מלמעלה. יהיו נגד ה' תמיד
 (פסלים קט טו), כל מה שעשה לנגדי עשה, שנאמר ויכרת מארץ זכרם (ט), [היו] זכור
 את אשר עשה לך עמלק:

הערות ותקונים

הסוף המעתיק ולקח מערוך ערך ורת, עיין בפסיקתא הערה מ": (ל) דלמר רב הונא, בב"ר פס"ג תני
 בשם ר' נחמיה, ובשם רב הונא מונח מאמר אחר: (לא) יעקב הלך לפדן ארם, בפסיקתא יעקב ברח מסמי
 עשו: (לב) וימרון ברייתא ליימין בוייה דהדין יינקין, בכ"י רומי וכ"י רח"ס דהא כדן יינקין, ופי'
 ימרו הכריות אחרים השדים שהניקו כזה. ובמקום דהא כדן בנרמא בפסיקתא דהכדן, ועיין שם
 בפסיקתא הערה נ"ג שהעירתי בתחומא הנדפס וימרון ליימין ברייתא כדן יינקין וימרון
 ברייתא ליימין בוייה כדן יינקין, גם העירתי שם בתחומא הנדפס נוספו הדברים האלה, שלא יא
 עשו ולא לפניה ויהי הכל אחרים אחרים שדים שהניקו דע"ז שם אימנו מנוף הספר, כי אם פירש
 המאמר האחר אשר כתב לו נגדו ליה מעתיק ואח"כ הביאנו פגימה אל תוך נוף התחומא. ולכן תראה
 כי אימנו לא בפסיקתא ולא בילקוט תהלים רמז תתס"ח בשם התחומא, ע"כ. ובאמת היה חוססה מן המדפיס
 ממאנונה, וליתא בדפוס קאטפאנטינא ודפוס וויניציא. גם הבאתי בהערה שם דברי הערוך מערך נז לפי
 מלת בוייתא, ע"ש והמלת פי' ארורין שדים שהניקו זה נוסף בתחומא שלפנינו מלת המעתיק, וליתא
 בכ"י רומי ורח"ס, ובפסיקתא רבתי פי"ב לוי מן הדד שזה הכין, מזה תראה כי מוזכר הוא: (לג) לא
 פירש הכתוב, פי' אף ובכז"ל רח"ס פרקמו את מיתתה, לזה המאמר כוון רש"י בראשית ל"ה ח' ותהלים
 ק"ט י"ד: (לד) מהו אלון בכות שתי בכיות, וכן הוא בכ"י רומי וכ"י רח"ס ובילקוט תהלים רמז תתס"ח
 בשם התחומא ובנדפס. ובפסיקתא שם מהו אלון בכות אמר [כ' שמואל בר נחמן בשם ר'] יונתן, לשון
 יוני הוא אלון בכות תרי בכות, ובאמת אין כן הוראת מלת אלון ביוני, כי אלון ביוני עולם פירשה
 אחר (לויטסטר), וכן הוא באמת בב"ר סוף פס"א ר' שמואל בר נחמן אמר לשון יוני הוא אלון אחר,
 וכן בילקוט וישלח רמז קל"ה הביא שם בשם הפסיקתא לשון יוני הוא אלון אחר, ושם העירתי שם לנשיה
 במקום הרי ז"ל הרי, ופי' הורי אחר, וע"פ זה תרגם יב"ע שם ובספר התנ"ך אהבשר יעקב על מיתת רבקה
 אימיה וקרא שמה אומן בכיותא. ועיין ברש"י בראשית שם שכתב ואגדה נתבשר שם באבל שני שהגיד לו
 על אמו שמתה, ואלון בלשון יוני אבל עכ"ל, וז"ל ואלון בלשון יוני אחר. וכן תראה לנכון ברש"י תהלים ק"ט
 י"ד שכתב בלשון יוני קורין לאחר אלון עכ"ל: (לה) ויברך אותו, דרש סאוכים, ומה שדורש כאן שברכ
 ברכת אבליים שנה במדרש ב"ר פס"ב אות ג'. ושם מובא בשם ר' יוסי בשם ר' יונתן, ובכ"ד פס"א ר'
 אחא בשם ר' יונתן, ומובא ברש"י בראשית ל"ה ט', וגם בפסיקתא אחא ר' אחא בשם ר' יונתן אמר ברב ברכת
 אבליים, וגם בכ"י רומי ובכ"י רח"ס ובנדפס מובא כהם לא בשם אמרו: (לו) אבוחי סבי, פי' אבי וקני'
 (לז) תהיו אתם מוכירין שמו מלמטה, כן הוא בפסיקתא ובילקוט תהלים שם בשם התחומא, וכן הוא
 בדפוס קאטפאנטינא ודפוס וויניציא, אולם המדפיס ממאנונה הוסיף, שהעירנו בניו את ביתי אני ואחם
 נקם עליי שאלמר קמו ונקמה עליה למלחמה (עובדיה א) אמרו ישראל רבש"ע אין אנו יכולים נז אמר
 להם הקב"ה תהיו אתם מוכירים וכו'. וכבר העירתי בפסיקתא הערה נ"ח בתחומא בפ' תלף נוספו פה
 דברים

[ה] **זכור את אשר עשה לך עמלק**. (לח) ר' תנחום בר חנילאי פתח. זכרונכם משלי אפר לגבי חומר גביכם (איזי יג יב) אמר הקב"ה לישראל, (לט) אותם שתי זכרונות שהזכרתי לכם בתורה (תהיו נזהרים בהם), תמחה את זכר עמלק (דברים כה יט), [מחה אמהה את זכר עמלק (שמות יז יד), תהיו נזהרים בהם]. משלי אפר (איזי שס), אם זכיתם אתם בניו של אברהם שהמשיל את עצמו באפר, דכתיב ואנכי עפר ואפר (בראשית יח כז), ואם לאו לגבי חומר גביכם (איזי שס), (ט) התקינו עצמכם לשעבוד מצרים, דכתיב וימררו את חייהם וגו' בעבודה קשה בחומר ובלבנים (שמות יד א):

[ו] **רבי יודן בשם ר' איבו פתח**. אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו' (תהלים לג ט),

הערות ותקונים

דברים אשר אינם מנוק הספר, ועתה נלה כי הוספת המאנובה היא: (לח) ר' תנחום, מוצא נ"ב בפסיקתא שס (דף כ"ד ע"א), וינלוקו איזו רמו תתקו' בשס התנחומא, וינלוקו תלל רמו תתקו' בשס הפסיקתא: (לט) אותם שתי זכרונות, כאשר לפנינו כ"ה בכ"י רומי וכ"י רח"ס, ואנכי תתקני והוספתי וזכרה ב', וכן תראה בפסיקתא שס: אמר הקב"ה לישראל בני הו זכירין בשתי זכירות שהתנחתי לכם בתורה תמחה את זכר עמלק, מחה אמהה את זכר עמלק. ויזין בפסיקתא רבתי פ"ב, אני מזהו לכם שתי מוזכרים שתי זכרונות שנלמד זכור את אשר עשה וגו' תמחה את זכר עמלק, הרי שנים ע"ש: (ט) התקינו עצמכם לשעבוד מצרים. ר"ל שלי מחזיר תלכם לשעבוד של מצרים, וכן מפורש בפסיקתא רבתי סי' ב', כי שעבוד מצרים כנר חלק ועבר. והמדפיס ממאנובה הוסיף „ס"א לשעבוד גליות, שנלמד על גבי חרשו חורשים (תהלים קכ"ט)". ואחר ההוספה היא הוסיף עוד המדפיס ממאנובה (סוף אות ה') ד"א זכרונכם משלי אפר, איזו. אמר פסוק זה כנגד חזירו בו' עד סוף אות ה' שסיים והאמר היה להם להומר, וזה הוסיף מן פסיקתא רבתי פ"ב. ומה שהוסיף הוא שס בהתחלת המאמר. ופה המקום להעיר שגבל המסדר הפסיקתא רבתי בהתחלת המאמר החל וז"ל כך פתח רבי תנחומא בי ר' אבא בשם ר' תנחום בר חנילאי וז"ל זכרונכם וכו', וכוון בהמלות כך פתח ר' תנחומא ב"ר אבא אל התנחומא שלפנינו, ור"ל כי רבי תנחומא בעל התנחומא פתח כך. אולם בתנחומא לפנינו רבי תנחום בר חנילאי פתח. ודליתו במאיר עין שכתב בהערה י"ב לפסיקתא רבתי וז"ל, ובתנחומא פ' תלל העתיק ע"פ הפסיקתא דרב הונא והוסיף בהתחלת פסיקתא רבתי שיהיה תלל, (ר"ל המאמר ד"א זכרונכם איזו אמר פסוק זה כנגד חזירו בו') אלא שסידרה ועשה לשיטה ב', (ר"ל מה שברבתי בהתחלה הניג בעל התנחומא בסוף), ובאמת שסגנון מכוסר הוא, ויראה דרבי תנחומא בר אבא דדרש לה משמיה דר' תנחום (כמו שהוא ברבתי שס) הוסיף על דבריו ושיהיה כסגנון ובעינים, וינלוקו פ' תלל שס העתיק מהתנחומא, ושיטה ב' (ר"ל המאמר ד"א הנמאל בתנחומא הנדפס) קיסע, ע"ש ע"כ. ועל זה העיר כי הפסיקתא דרב כהנא העתיק ע"פ התנחומא, ולא התנחומא העתיק ע"פ הפסיקתא. גם מה שחשב כי בעל התנחומא הוסיף הפסיקתא רבתי, ההוספה היא הוסיף המדפיס ממאנובה והלני יד פוטטת לאות כי הוספה היא וליהא בדפוס קאטשאטניא ודפוס וויניציא ולא בכ"י ה' של אקספארד ולא בכ"י ספרדי. גם מה שכתב ויראה דר' תנחומא בר אבא דדרש לה משמיה דר' תנחום הוסיף על דבריו בו' רבי תנחומא לא הוסיף כלום, רק המסדר היה כוון בזה שהוסיף המלות כך פתח רבי תנחומא בר אבא בשם ר' תנחום בר חנילאי, ר"ל כי ר' תנחומא בעל התנחומא הביא בשם ר' תנחום בר חנילאי, והמסדר בעלמו היינו בעל פסיקתא רבתי הוסיף על דבריו דלכר תמיד, וכדרך מדרשים מאוחרים. גם במאמר השני ברבתי שס ד"א זכור, כך פתח רבי תנחומא בי רבי אביבו, אולם בתנחומא שלפנינו כתוב ר' יודן בשם ר' איבו פתח (ויש נוסחאות ר' איבו בשם ר' יודן), ובעל מסדר הרבתי הוסיף כך פתח ר' תנחומא בי רבי בשם ר' איבו, ר"ל ר' תנחומא בעל התנחומא פתח לדרוש בשם ר' איבו. והמדפיס ממאנובה (אות ו') נמקס בדפוס קאטשאטניא ודפוס וויניציא מתחיל ר' יודן בשם ר' איבו פתח, הניג כמו שגלה בפסיקתא רבתי כך פתח ר' תנחומא בשם ר' יודן בשם ר' איבו, וכל המוסיף גורע, כי היא לשון בעל הפסיקתא רבתי וכוון בזה אל בעל התנחומא, ובה המאנובה הוסיף אל גוף התנחומא בעלמו „כך פתח ר' תנחומא בשם ר' יודן בשם ר' איבו". וגם פה לא קלע הרב בעל מאיר עין אל בהערה כהנא שס בפסיקתא רבתי, ויראה שעיך האוספה ר' יודן בשם ר' איבו, ור' תנחומא פתח בה גמי בשם ר' איבו ושיהיה סגנון הדרוש בו', גם פה ר' תנחומא לא פתח ולא שיהיה, רק המסדר שיהיה ורשס, רק ר' תנחומא פתח, היינו בעל התנחומא פתח כן, וגם אני בעלמו בפסיקתא דרב כהנא הערה ס"ב שס חשבתי כן, ע"ש. וגם עוד תראה בפסיקתא רבתי במאמר השלישי ד"א זכור כך פתח בו' ר' תנחומא בי רבי וז"ל יזכר עון אבותיו, גם פה רשס המסדר היה כי ר' תנחומא בעל התנחומא פתח לדרוש כך כמו שהוא לפנינו בתנחומא בלזות ד', רק המסדר האחרון היה בעל פסיקתא רבתי שיהיה סגנון השלש דרכיו: (בא) ר' יודן בשם ר' איבו פתח, בפסיקתא (דף ע"א) ר' איבו בשם ר' יודן פתח, אבל בפסיקתא כ"י כרמולי ואקספארד מאלל לנכון ר' יודן בשם ר' איבו כמו שהוא לפנינו בתנחומא וגם בדפוס. והמדפיס ממאנובה (אות ו') הוסיף בראש „כך פתח ר' תנחומא בשם" כמו שגלה ברבתי, ובפסיקתא הערה ס"ב כתבתי, ובתנחומא פ' תלל נאמר כך פתח ר' תנחומא בשם ר' יודן בשם ר' איבו

(מב) ששה דברים נאמרו בסוס, אוכל הרבה ומוציא קימעה, אוהב גנות, אוהב מלחמה, ורוחו גסה, ומואס שינה, (מג) ויש אומרים אף מבקש להרוג את אדונו במלחמה, אל תהיו כסוס כפרד [וגו'] עדין לבלום (סהלס לט ט), הסוס הזה שמתנו והוא בולם, מאכילו שעורים והוא בולם, (מד) משכשכו והוא בולם, קריב לגביה והוא בולם (פי' ברעס), אתם אל תהיו כן, אלא הו' והירין (מה) [למיניו] למבא מבותיה, (מו) ולמיניו לבישא בישותיה, זכור את אשר עשה לך עמלק:

[ז] (מז) רבי בנאה פתח מאוני מרמה תועבת ה' וגו' (משלי יא א), (מח) אם ראתי דור שמדותיו של שקר, (מט) דע שהמלכות מתגדה באותו הדור, מה מעם כתיב מאוני מרמה תועבת ה' וגו', מה כתיב אחריו בא דודן ויבא קלון (שם שס ט):

הערות ותקונים

אייבו, והכוונה שר' הנחומא המאסף בחר פה את הדרשה הזאת אשר מלא בפסיקתא, כן תשנתי בלשון רחיתי כן כתוב בדרשם, אולם עתה נעלה לי כי היא הגהת המדפיס ממאנוסובה, ובתנחומא דפוס קאשטאנטינא דפוס וויניציאה ובכ"ה של אקספארד ובכ"ה ספרדי ליתא. ותיקן כן המאנוסובי כמו שמלא ברבתי, ושם ברבתי הוא לשון המסדר שבעל התנחומא דורש בשם ר' אייבו, והמאמר שלפנינו מובא בליקוט תהלים רמז תשי"ט בשם התנחומא מבני שם האומר ובילקוט תשא שם בשם הפסיקתא ג"כ בני שם האומר, כי כן דרך בליקוט להשמיט ברוב המקומות שמות בעלי המאמרים: (מב) ששה דברים, נשנה גמ' פסחים דף ק"ג ע"ב: (מג) ויש אומרים אף מבקש להרוג את אדונו במלחמה, וכ"ה גמ' שם להרוג את בעליו, ובפסיקתא להרוג את בעליו במלחמה, כן מובא בליקוט תהלים שם בשם התנחומא: (מד) משכשכו והוא בולם, כ"ה גם בכ"ה רומי, גמל בכ"ה רח"ס המדפיס הגירסא הנכונה מכשכו, (מו) ולמיניו להבישא בישותיה, כן ע"א ע"ד שחשש בוגזה, ועיין רש"י שם דף ל"ח ע"ב שכתב רפרוף בגיר מכשכו עכ"ל. ורפרוף היא מלה ערבית ופי' הטעה תמידית, עיין ערוך ערך רפרוף, ובערוך ערך כש ד' כתב וז"ל: בפסיקתא דזכור מכשכו הוא בולם, פי' מהנבו והוא בועס, עכ"ל. ובערך גמל הביא ג"כ מאמר הפסיקתא אף בשמות משככו וז"ל מכשכו. ובילקוט תהלים רמז תשי"ט בשם התנחומא הלשון כאשר הוא פה בכ"ה לפנינו אך באיזה שבועים כי חסר בו, הסוס הזה את מנתנו" והביא ג"כ משככו עם השמות במקום מכשכו, ואיזה פעמים בולם במקום בולם. ואולם בתנחומא הגדפס דפוס קאשטאנטינא דפוס וויניציאה מובא לנכון כמו לפנינו גם הגירסא הנכונה מכשכו. ואולם המדפיס ממאנוסובה השמיט כל הדרש הזה והביא דרש אחר תמורתו, בל הוא: אמר הקב"ה לישראל אל תהיו כסוס כפרד שאין בהם בינה, ומה עסקו של סוס, אדם הולך ליתן לו מאכל, ליתן עליו תכשיטין, בולם ועוקס לואר ומנעמו, ע"כ. והוסיף כן מן הפסיקתא רבתי פי"ב אות ג'. והוראת מלה נעם ענינו בסורי רמיסת בהמה, כפרה סוררה חרנוס כחורא דליחתפס ונעם. והוא מלשון מקרא וישמן ישרון וינעם, למע תנעמו בזנחי. ובהנה ס"ז בפסיקתא העירתי ג"כ על התנחומא הגדפס, רק לא לי נודע אז כי זה עשה המדפיס ממאנוסובה, ובעל מאיר עין כתב בהנה ס"ז במדרש התנחומא דחלא דרכיב ג' מדרשים, פ"ס. אולם כאשר העירתי הוספה המאנוסובה היא: (מה) למיניו למבא סבותיה, בפסיקתא הערה ה"ה העירתי כי במס' סופרים פכ"ד ה"ז בשמות למניו למבא סבותיה, וז"ל למיניו בלחז ו' תמורת ו'. ובערוך ערך ג' ה' כתב וז"ל בפסיקתא דזכור הו' והירין למניו טבא סבותיה וכו' למניו בישא בישותיה, פי' לשלם עכ"ל. והמלה הזאת ערבית היא, והוראת ג' זא בלשון ערבי גמול (פארגאספס) ועיין מעריך ערך ג' שהביא דברי הפסיקתא ועורר למניו למבא סבותיה, ובעל פסיקתא רבתי (פי"ב ס' ג') העתיק את המאמר הזה ללשון עברי היו זכורים לפרוע לקוב סובתן ולרע דעתן: (כו) ולמיניו לבישא בישותיה, אחר זה נמצא בפסיקתא למניו למבא סבותיה לא תחשב אדונוי (לדרים כח ח) ולמיניו לבישא בישותיה וזכר את אשר עשה לך עמלק, וחסר גם בכ"ה רח"ס גם בדרפוס קאשטאנטינא דפוס וויניציאה, והוסיף וחקן המדפיס דפוס מאנוסובה כמו שמלא בליקוט תלף, ועיין הסיום בפסיקתא רבתי שם הוספה דברים, והבאתי בפסיקתא הערה ט': (כו) ר' בנאי פתח, וכן בכ"ה רומי ובכ"ה רח"ס, ובגדפס ר' בנאה פתח, וכן מובא בליקוט משני רמז התקמ"ו בשם התנחומא, ובפסיקתא לפנינו רב הונא פתח יש לחקק ר' בני בשם רב הונא פתח, והמלת אמר ר' בנאה בשם ר' הונא הן הוספה חילונית שהוסיף אחד לתקן במקום רב הונא פתח ז"ל ר' בנאי בשם ר' הונא פתח כמו שהוא לנכון בפסיקתא כ"ה אקספארד וגם במדרש רות סוף פ"א איחא לאמר ר' בנאי בשם ר' הונא, ובילקוט תלף בשם הפסיקתא ר' חוניה פתח במקום ר' הונא והמלות הוספה בפסיקתא לפנינו, אמר ר' בנאי בשם ר' הונא ליתא שם כי הוספה היא כמו שכתבתי. ופה יש עוד להעיר כי בתנחומא הגדפס לפני המאמר הזה מר' בנאה (אות ח') נמצא הוספה שהוסיף המדפיס ממאנוסובה, והוא כל אות ו' המהיל וזכור את אשר עשה לך כלא כתיב וזכור ונשנת כתיב וזכור שניהם שוין: (מח) אם ראתי דור שמדותיו של שקר, מזה המאמר שאכר רש"י דבריו בפי' עה"ה דברים כ"ה ו"ז וזכור וגו' אם שקרת מנדות ובמשקלות היו דולג מגריו האויב שנאמר מאוני מרמה תועבת ה' (משלי יא א) וכתוב בתריס בל דודן ויבא קלון עכ"ל, ועיין בחוס' קלושין ל"ג ע"ב ד"ה ואימא מה שהביאו בשם המדרש: (מט) דע שהמלכות מתגדה באותו הדור, וזכור

[ח] ר' ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא פתח. האזכה במאוזני רשע וגו' (מכס ו יא), אפשר כן דור שמדותיו של שקר שהוא זכה, אלא ובכית אבני מרמה (ס). אמר ר' לוי אף משה רמזה להם בתורה, לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן, ולא יהיה לך בביתך איפה ואיפה וגו' (דברים כה יג ד), אם עשית כן המלכות באה ובתגרה בך, ומה מעם כי תועבת ה' [אלהיך] כל עושה אלה וגו' (סס סס טו), מה כתיב אחריו, זכור את אשר עשה לך עמלק: [מ] (ג) ר' לוי פתח. גערת גוים אבדת רשע וגו' (מכילס פו). גערת גוים, זה עמלק, דכתיב ראשית גוים עמלק (נמדנז כד כ), אבדת רשע, זה עשו, שנאמר וקראו להם גבול רשעה (מלכי א ד), אם יאמר לך אדם אף יעקב הוא בכלל, אמור לו אבדת רשעים אין כתיב כאן, אלא אבדת רשע, [זה עשו הרשע], שם מחית לעולם ועד (מכילס ס), תמחה את זכר עמלק וגו' (דברים כה יט):

[י] (השלב) (נא) [הושב] לשכנינו שבעתים אל חיקם הרפתם וגו' (מכילס טז יב), ר' יודן: בר גדיא ור' יהושע בן לוי ורבנן, ר' יודן בר גדיא אמר (גב) יזכר מה שעשה לנו במילה, שהיא נתונה בחיק של אדם, ואתיא כי האי (גב) דאמר ר' חנינא בר שלקא ור' יהושע דסבנין ור' לוי בשם ר' יוחנן, מה היו עושין בני ביתו של עמלק לישראל, היו מחתכין מילותיהן, והיו זורקין כלפי למעלה, ואומרין (גד) הא לך מה שבחרת. (גה) ר' יהושע [בן לוי] אמר יזכר להם מה שעשו בבית המקדש, (גו) שהוא חיקן של עולם, (גז) שנאמר ומהיק הארץ עד העזרה וגו' (יחזקאל נג יד), בא שמואל ופרע להם, שנאמר וישסף שמואל את אנג וגו' (ש"א סו ג), מה עשה לו, (גח) ר' אבא בר כהנא אמר היה סתחך בבשרו (גט) כויתים כויתים, והיה מאביל (ס) לנעמיות, הה"ד יאכל

הערות ותקונים

באוחו הדור. בפסיקתא טספ, וטעמא דש' צידיהס": (ג) ר' לוי פתח, מוצא בפסיקתא סס וצילוקס חלא רמזי חתקל"ח בשם הפסיקתא, וכן נשנה במדרש ש"ס מזמור ס', ולזה המאמר כוון רש"י חללים ס' א', גם ט"ס זה מפרש רש"י חללים סס ד', ט"ס ועיין בפסיקתא רבתי פ"ב בסגנון אחר וצ"ל סס האומר ט"ס: (גא) וסכס לשכנינו, פסיקתא סס, ומוצא צילוקס חלא סס בשם הפסיקתא צ"ל סס האומר, וצילוקס חללים רמזי חתקל"ח, (ובסג רשום סס בראש המאמר "פסיקתא רבתי" אולם הציון הלו הוא רק עד מאמר דר' יודן, אצל מן ר' יודן והללא לקוח מן פסיקתא דרב כהנא) ומן ר' יודן בן גדיא הוא מפסיקתא דרב כהנא, ומוצא גם צילוקס שמואל רמז קצ"ג בשם הפסיקתא וסכס התנחומא. וכן מנאל המאמר במדרש איכה פ' חשיב להס נמול, אך דברי ר' יודן בן גדיא מיוחסים סס לרבנן ודברי רבנן מיוחסים סס לר' יודן בן גדיא ודברי ר' יהושע בן לוי נשמעים ואינם. ובצ"י רומי הני בתנחומא ר' יודן בן גוריא: (גב) יזכר מה שעשה לנו במילה, עיין בפסיקתא רבתי פ"ב ס' י' ופ"ג סספא מני אפרים ס' א' וחצין טונה הדורס על הכתוב וסכס לשכנינו: (גג) דלמר ר' חנינא בר שלקא. וכו"ה בצ"י רומי וכו"ה רחס, בנדפס ר' חמא בר שלקא, וריצ"ל יס לחקן שצ"ל ר' חנינא בר שלקא גם צ"ל ר' יהושע דסבנין ור' לוי והנאון בעל סדר הדורות יא ידי שניס, והביאו בערך שלקן ובערך שלק, ועיין פסיקתא רבתי פ"ב ס' י' סס הטוסחא ר' חנינא בר שלום: (גד) הא לך מה שבחרת, בנדפס סיים זה מה שכחוב רפתס אסר רפרופ ס', והוא סיספא דקרא בנדפס ובפסיקתא רבתי סס ס' י' אמר ר' חנינא בר שלום ור' יהושע דסבנין בשם ר' יהושע בן לוי מה שכחוב אל חיקם הרפתס מלמד ססזי מחתכים את המילה שנחונה בחיק ומזרקים אותה למרום כו', וסס צפ"ג ס' א' אמר ר' יהושע דסבנין בשם ר' לוי היה מחתך את זכרוהס והיה משליך אותס למעלה ואמר כזו חסלת כרי סיא תחוב לך מניין דכתיב ססזי לשכנינו שנעמים אל חיקס, זה המילה סיא תחוב בחיק כו': (גה) ר' יהושע בן לוי אמר יזכר להס מה שעשו בבית המקדש, כן סיא גם בצ"י רחס"ס והיא גירסא ישרה, כי סיא זה בשם ר' יהושע צ"ל וחא"כ סיא בשם רבנן סמדי ארצס קודנסי, אולם בצ"י רומי ובנדפס גם בפסיקתא טספ מאמר אחר בשם ר' יהושע בן לוי, וכן חואר ר' יהושע בן לוי אמר יזכר להס מה שעשה לנו בחורה דכתיב כה מוהק שנעמים (מכילס יב ז), כך חשיב להס שנעמים אל חיקס, וחא"כ מחחיל ורבנן אמרי יזכר להס מה שעשו לנו מה שעשו בבית המקדש, והוא מה סכובא למיניו בשם ר' יהושע בן לוי: (גו) סכוא חיקן של שולס, בפסיקתא סכוא נחון בחיקן של שולס: (גז) סנאמר ומחיק סכרן, בפסיקתא סני' דלמר רב סונא מחיק סכרן, והסעירות סס כהערה ס"ז סנלות דלמר ר' סונא"ס ליחא בתנחומא בנדפס, ולא במדרש איכה פ' חשיב להס נמול וגם לא צילוקס חלא. וצילוקס חללים סס. ונראה ססכר סמרו, וכצ"ל דלמר ר' סונא חין חיק אלא בית המקדש סנאמר ומחיק סכרן עד העזרה, וכן רליתו בפסיקתא רבתי פ"ב ס' י', אמר ר' סונא"ס חונא"ס חיק אלא בית המקדש ומחיק סכורה פד חיק סכורה: (גח) ר' אלא בר כהנא אמר, סמלוח סללס נסמסו בפסיקתא עיין סס סכרה ס"ס: (גט) כויתים כויתים, ס' חתיכות כויתים, ובמדרש איכה סס נאמר במקומו חתיכות: (ס) לנעמיות. חרסס כה סיסנא (ויקרא יא סו) כה נעמחא, וכן סוא גלשן ערבי, וסונא

בדי עורו יאכל בדיו בכור מות (איו יא יג), (סא) ביכר לו מיתה מרה, ורבנן אמרי העמיד ארבע (סב) קונדסין ומתחו עליהם, והוא אומר אכן סר מר המות (שא טו ג), (סג) כך סמיתין את השרים מיתות חמורות, (סד) ור' שמואל בר אבדימי אמר בדיני אומות העולם דנו, לא בעדים ולא בהתראה, ר' יצחק אמר סירכו, שנאמר ויאמר שמואל כאשר שיכלה נשים הרבך וגו' (שס טג ג), אמר ר' לוי אף התורה רמזה להם לישראל, שנאמר כי יצא אנשים יהודו וגו' (דברים כה יא), ושלחה ידה והחזיקה במכושיו וקצותה את כפה וגו' (שס טז יא), מה כתיב אחריי, זכור את אשר עשה לך עמלק :

[יא] (סה) [זכור את אשר עשה לך עמלק. אמר ר' ברכיה] אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע אתה אומר לנו זכור, אתה זכור, שאנו שכחה סצויה בינינו, אבל אתה שאין שכחה לפניך, הוי זכור את אשר עשה, (סו) לנו עשה ולך עשה, זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קלו ו), (סז) ר' אבא בר כהנא אמר (סה) פגרו פגרו (פי' שברו), כמו שנאמר דמת בה הרחבה ערער ותערער (ויקרא נא נ), ר' לוי אמר (סמ) פגון פגון, כמו שנאמר ותער כדה אל השוקת וגו' (מלכים כד כ), (ע) על דעתיה דמאן דאמר [פגרו פגרו עד יסודיה מטון ולא עד היסוד בה, ומאן דאמר] פגון פגון פגו יסודותיה :

[יב] (עא) עמלק (דברים כה יי). עם לך פרח כוזלא. ד"א עמלק, עם לך, אומה שבא ללוק דמן של ישראל ככלב, (עב) ר' לוי בשם ר' שמעון בן הלפתא אמר למה היה עמלק דומה, לזבוב שהוא אחר המכה, כך היה עמלק להיות (עג) אחר ישראל ככלב, (עד) תני בשם ר' נתן (עה) ארבע מאות פרסה בא עמלק להלחם

הערות ותקונים

ערך נעמה בשם הפסיקתא: (סא) ביכר לו מיתה מרה, כן הוא בפסיקתא, ובתנחומא הגדפס שבר לו מיתה מרה, ובכ"י רומי ורח"ס שזיר לו, ובכ"י ה' של אקספארד ובמדרש שמואל סוף פי"ח ביכר לו מיתה מרה, ובפסיקתא לפנינו שבר לו מיתה מרה, ובפסיקתא רבתי פי"ג סימן י"ג שבר מות שהבכיר לו מיתה. ועיין בהערה פ"א בפסיקתא ש: (סב) קונדסין, כמלה יונת ורומית *contūs contūs* פי' עץ ארוך ורלשו חד (פסחגגס), עיין פסקא ויהי ביום כלת משה ובהערה ע"ד שם: (סג) כך ממתין, עיין פסיקתא שם בהערה פ"ט: (סד) ור' שמואל בר אבדימי אמר, עיין פסיקתא הערה ז': (סה) זכור כו' אמר ר' ברכיה, כן הוספתי, עיין בפסיקתא הערה ז"ב, ובכ"י רומי ובכ"י רח"ס ובגדפס הוא כמו בכ"י שלמינו, והאממר מובא בילקוט תהלים רמז תתפ"ו בשם התנחומא, והשמים שם האומר: (סו) לנו עשה ולך עשה, כן הוא גם בכ"י רומי ובכ"י רח"ס, ובפסיקתא הכי' ולא לך עשה הוא גלשון בתמיה האל לא עשו לך יותר, ובפסיקתא מיוחס המאמר הזה לר' יצחק, ובמדרש איכה הוא בהרחבת לשון קלת, ומונא זו בשם ר' ברכיה, עיין בפסיקתא הערה ז"ג: (סז) ר' אבא בר כהנא, נשנה בפסיקתא זכור שם, ובפסקא עניה סוערה, ומונא בילקוט תהלים שם רמז תתפ"ו (ובהערה ז"ד בפסיקתא ז"ל תתפ"ו במקום תתכ"ו), ובמדרש שו"ס סוף מזמור קל"ז ומדרש איכה כפ' זכור ה': (סה) פגרו פגרו, פי' הריסה ונתיצה, ומונא בערוך ערך פגרו, וז"ל בפסקא דזכור ופסקא דעניה סוערה ערו פגרו פגרו, ונתן את הבית ת"י ופגרו ית ביתא, עכ"ל. והמלות פי' שברו הוא מן המעתיק וליחא בכ"י רומי ובכ"י רח"ס, ובפסיקתא רבתי פל"ב במקום פגרו פגרו, שם שברו, שעיניו שזיר, תרגום שבר שבר, עיין בבבבא עניה סוערה הערה י"ז: (סמ) פגון פגון, פי' פניה והרקה עד היסוד בה, וכן ת"י ותער כדה ופניית קולתה, ור' לוי מפרש ערו מלשון הרקה, וכן מובא בערוך ערך פן א' בשם הפסיקתא: (ע) על דעתיה דמאן דאמר, המאמר קטוע והוספתי כי נשמע מן מאן דאמר א' עד מאן דאמר ז' ורסר גם בכ"י רומי, ובכ"י רח"ס הכי' על דעתיה דר' לוי דאמר פגון פגון עד יסודותיה מטון עד היסוד בה, על דעתיה דר' אבא בר כהנא דאמר פגרו פגרו עד יסודיה נסוין [ז"ל מטון]. [ולא] עד היסוד בה. ועיין בפסיקתא פסקא זכור הערה ז"ו שם בהרחבת לשון מות, כי כ' הנופה ית משונות וקפי ההנה: (עא) עמלק עם לך, בפסיקתא הערה ז"ל כחתיני ש"ז עס ילק כמו שאמר פרח כוזלא והוא ילק כי תרגום ילק וזהל, ובפסיקתא שם פרח כהדין דחלא הוא כמו זהל, כי ז' וד' מתחלפים גלשון ארמי, וכאשר הקנתי כן הוא בלמח בפסיקתא כ"י כרמולי ואקספארד ובילקוט תא' בשם הפסיקתא. וכן בערוך ערך עמלק עם ילק כהדין וזהל וכו'. ועיין בהערה שם שהבאתי כי ע"פ המאמר הזה יחד הפייסן ביוצר לפרשה זכור, זכור הנס מני עמלקי עס כילק לאבד חלקי ידוע כזירים לעין כל ללוקטם והמאמר הזה מובא בילקוט גלחא סוף רמז רס"ב: (עב) ר' לוי בשם ר' שמעון בן הלפתא, עיין בפסיקתא שם הערה ק"א והרלה כי לפנינו בפסיקתא כהמנו המלות ר' לוי בשם ר' (עג) אחר ישראל ככלב, המדפיס ממאטוביה הוסף פה עד שיאלו ישראל ממארים שמע שנגאלו ובה עליהם על הים והזכיר עליו שם המפורש ומיד נבבל שנאמר אז נבהלו אלופי אדום (שמות טו): (עד) תני בשם ר' נתן, נשנה במכילתא פ' בשלח פ' ויבא עמלק, ר' נתן אומר לא בא אלא מהררי שעי: (עה) ארבע מאות פרסה, המספר הזה שגור על לשון

עם ישראל בריפדים, שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב וגו' (במדבר י"ג כט), (עו) והוא [יושב] לפנים מכולם. בדרך בצאתכם ממצרים (דברים כ"ט), אמר ר' לוי מן הדרך בא עליהם (עו) בליסמים, (עו) משל למלך שהיה לו כרם, והקיפו גדר, והושיב בו המלך כלב נשכן, אמר המלך כל מי שיבא ויפרוץ הגדר ינשכו הכלב, לימים בא בנו של מלך, ופרץ הגדר, נשכו הכלב, כל מקום שהיה מבקש להזכיר חטא של בנו שפרץ הכרם, אמר לו זכור אתה שנשכך הכלב, כך כל זמן שהקב"ה מבקש להזכיר חטאן של ישראל, מה שעשו בריפדים, שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין (שמות י"ז), הוא אומר להם זכור את אשר עשה לך עמלק:

[יג] (עט) אשר קרך בדרך וגו' (דברים כ"ט יח), ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר, אשר קרך, שימאך, כד"א מקרה לילה וגו' (שם כ"ט יח), ר' נחמיה אמר (פ) קראך כמש, ומה עשה עמלק, ירד (פא) לארכיון של מצרים, ונטל (פב) פיוסיון של שבטים, (פג) שהיה שמש הקוק עליהם במתכונת הלבנים, והיה עומד חוץ לענן, והיה קורא להם, ראובן שמעון לוי, פוק דאנא אחיכון, ובעינא למיעבד עמכון (פד) פרקמטיא, כיון שהיו יוצאין, היה הורג אותם, ורבנן אמרין קרך, (פה) הקירך לפני אחרים, (פו) אמר ר' (הונא) [הנינא] משל למה הדבר דומה, (פי) לאמבטי רותחת שלא היה בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אע"פ שנכחה, (פח) הקירה לפני אחרים, אף כך כשיצאו ישראל ממצרים, ונקרע הים לפניהם, ונשתקעו המצרים לתוכו, נפל פחדם על כל האומות, שנאמר אז נבהלו אלופי אדום וגו' [תפול עליהם אימתה ופחד (שמות טו טו טז)], כיון שבא עמלק ונזדווג להם, אע"פ שנשל את שלו טתת ידיהן, הקירן לפני אומות העולם:

[יד] (פט) ויזנב בך כל הנהשלים אחריו (דברים כ"ט יח). הבה אותם מכת זנב, (צ) כי הא דאמר ר' תנינא (צא) בר שלקא, מה היו בית עמלק עושים, היו הותכין מילותיהן [של ישראל] וזורקין כלפי למעלה, (צב) ואומרים הא לך מה שבהרת, (צג) לפי שלא היו יודעין ישראל (צד) מה טיבה של זמורה, והגם שולחם את הזמורה

הערות ותקונים

חז"ל בדרך נוחה וחסנה, עיין בפסיקתא בהערה ק"ב ונס בהערה ק"ג: (עו) והוא יושב לפני מכולם, כתב בעל עץ יוסף, פי' כשישראל יצאו ממצרים היו נמערב ארץ ישראל כמ"ח רס"ו כמה פעמים, ועמלק יושב בקרן דרומית מזרחית, וכל האומות יושבים לגד מערב, נמצא שהיו ח' פרסה ממקום עמלק עם מקום שנא' נד ישראל, שערן ישראל הוא ח' פרסה על ח' פרסה, (עו) בליסמים, ז"ל בליסמים, במד"ך כסוף, והיא מלה יוונית קדומה ש"פ שוד: (עו) משל למלך, בפסיקתא סס, ומונא בליקוס חלף בשם הפסיקתא, וביקוס בשלח רמז רס"ב וסס הני' כלב טשך, ועיין סדר"א סמ"ד משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרדס, וכן הוא בפסיקתא רבתי פ"ב: (עט) אשר קרך בדרך, המאמר הזה הוא מקור לדברי רש"י דברים כ"ה י"ח, ועיין סס בפסיקתא הערה ק"ו: (פ) קראך משם, עיין בפסיקתא הערה ק"ח: (פא) לארכיון של מצרים, המלה יוונית ורומית ἀρχαίου αρχείου בית גנאי כתבי המדינה (מרחיו), וגם אוראחסן כל לשון סורי, ועיין בפסיקתא הערה ק"ט: (פב) פיוסיון, מלה יוונית ורומית Τυμωσιον (ויסמט רטניסמט), עיין בפסיקתא הערה ק"א: (פג) שהיה שמש הקוק עליהם, וכן הוא בפסיקתא, אולם בפסיקתא רבתי פ"ב ס' י"ג השמים המסדר לשון הפסיקתא דינן ועשה עם המאמר כרלנו כדרך מסדר אחרון אשר כמעט אין להכירו, וז"ל: מה עשה עמלק הרע סיפר ייהום שמום של ישראל ממלכים והיה עומד לו לחון עיני כבוד וקורא לכל אחד ואחד בשמו ואומר פלוגי בן פלוגי לא שאני מבקש לעשות עמך סחורה: (פד) פרקמטיא, ידוע ביוני παρὰματῆλα מסחר, ועיין בסיקא החדש הערה ל"ד, ובפסיקתא רבתי סס אלף מבקש לעשות עמך סחורה ז"ל מסחר: (פה) הקירך לפני אחרים, וכן הוא בב"י רומי וכו' רח"ס ונבדלם, ובפסיקתא רב"י הקירן לפני אומות העולם, ודורש קרך מלשון קר: (פו) אמר ר' הונא, תקתי אמר ר' תנינא כמו שהיה בכ"י רומי וכו' רח"ס וגם בפסיקתא, ונבדלם אמר ר' חנינא: (פי) לאמבטי, המלה יוונית ὑδατῶν והאוראחסן כלי גדול שרוחליו ט, ולאמאר היה כוון רש"י דברים כ"ה י"ח, וכן מונא בערוך ערך לאמבטי בשם הפסיקתא: (פח) הקירה לפני אחרים, בפסיקתא רבתי סס הלשון משונה בדרך מדרשים מאוחרים, בא אחד וקפץ לתוכה והפשיט, מיד נא הכל ורחלנו בתוכה, כך ישראל כו': (פט) ויזנב בך, לזה כוון רש"י דברים כ"ה יח: (צ) כי הא דאמר, בכ"י רומי ובפסיקתא ונבדלם ואותה כי הא דאמר: (צא) בר שלקא, בן כוון בכ"י רומי וכו' רח"ס ובפסיקתא, ונבדלם הני' בר שיקלע ועיין לעיל הערה כ"ח. ובפסיקתא טוסף, ור' יהושע דסבין ור' לוי בשם ר' יוחנן: (צב) ואומרים הא לך מה שבהרת, בפסיקתא ואומרים בזה בחרת הא לך מה שבהרת: (צג) לפי שלא היו יודעים, מונא בליקוס יחזקאל רמז שם"ח בשם התנחומא: (צד) מה טיבה של זמורה ט', בהערה י"ח

אל אפם (יחזקאל ח' י'), עד שבא עמלק ולימדה להם, ממי למדה, (צח) מעשו זקינו, שנאמר ויאמר הכי קרא שמו יעקב (מלאכי כו' ו'), חיכך בגרוננו והוציא את הזמורה: [מז] (צו) כל הנחשלים אחריו. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר (צז) מי שהיה נצוח היה ניצול, ור' נחמיה אומר (צח) כל מי שהיה הענן פולטו, היה ניצול, ורבנן אמרין (צט) שבמו של דן שפלטו הענן, שהיו כולם עובדי ע"ז: (ק) [ד"א כל הנחשלים אחריו. רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר, אמרו (קא) אם רבון הוא על כל המעשים בדרך שהוא רבון עלינו נעבדנו, ואם לאו לא נעבדנו, ור' נחמיה אומר, אמרו אם מספיק הוא לנו מוונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין המדינה חסרה כלום נעבדנו, ואם לאו נטרוד בו, ורבנן אמרין אמרו אם מספיקין אנו

הערות ותקונים

ק"ט להפסיקתא כתבתי מוצא בילקוט תהלים רמז שמ"ח בשם התנחומא ובילקוט יחזקאל סוף רמז שמ"ח (המלות "בילקוט תהלים רמז שמ"ח" יש לחזק מן הספר), בערוך ערך זמר ד' וז"ל בפסיקתא דזכור לפי שלא היו וכו' וכיון שגא עמלק התחיל לזמרה להן, ס"א כיון שגא עמלק למדה להן ומיניו מעשו. זקנו כו' חיכך בגרוננו והוציא את הזמורה, פי' כיחו וניעו עכ"ל. ובתנחומא (הוא תנחומא הגדפס, ובכל פעם ופעם אשר הבאתי בהערות שלי להפסיקתא את התנחומא כוונתי תמיד להתנחומא הגדפס) העמלק לפי שלא היו ישראל יודעין מה סיבה של זמורה עד שגא עמלק ולמדה להם, שנאמר והנה שולחים [את] הזמורה אל אפס ומיני למדה בו. (כן הבאתי שם בשם התנחומא הגדפס, אולם עתה ראינו כי כן הציג המדפיס ממאספוסה וסירס המאמר, אולם בדפוס קאטשטאטניא ודפוס וויניציא מוצא לנכון כמו לפנינו, היינו לפי שלא היו ישראל יודעין מה סיבה של זמורה והנה שולחים הזמורה אל אפס, ואחר זה מוצא עד שגא עמלק ולמדה להם, אבל המדפיס חשב לחקן וקלקל, כי הראיה מהכתוב איננה על שגא עמלק ולמדה להם). גם הבאתי בהערות שם במדרש צמ"ר פי"ג ובפסיקתא רבתי פי"ו פסיקא ויהי המקריב גאוח אדם תשפילנו זה עמלק שנתגלה על הקב"ה בחרופו ובגדופו שהיה משליך זמורה אל אפי והיה טפל זכרותם של ישראל וזרק כלפי מעלה ומחרף ומגדף ואומר בזה הפלגת הה"ד ויוצב כך שהכח מכת זכר, וכתב המ"כ במדרש צמ"ר שם שהיה משליך זמורה פסוק הוא ביחזקאל, וע"ס בפרש"י ורד"ק, גם בערוך ערך זמר, ובילקוט יחזקאל, ומנא אתי בפסרי וז"ל: מתחלה לא ידעו ישראל מה סיבה של זמורה בו, וכלל הענין שהיה עבודה זרויה וטובה כן כדי להכעיס כלפי מעלה עכ"ל. מה שהביא בשם הפסרי פסוק הוא, כי אין כל זכר מזה בפסרי, אך כוונתו להפסיקתא אשר מלא בערוך, והעירוני ג"כ שם כי ע"ס הפסיקתא יסד הפייסן זיזאר לפרשת זכור (בפיוס זכור דבר עתק), זכור זמורה שהשליך למעלה, וכן בפיוס אף קולן זמורה באפו הרק, וחרבו הכרק, למילה פרק, וכלפי מעלה זרק, ולשם שמן חורק, בעזות ירוק ירק, ע"כ. וכן בפיוס אלהים אל דמי לך, השולחים זמורות באף לחלק, ע"כ. כולם יחד שמו הדרשה הזאת לאכן פנה להם. ולזה כוון גם התרגום המכונה יב"ע (דברים כה יח), וקצת יותר בגריהון ושדי לנליא, ע"כ. ובעל זרע אפרים בפסיקתא רבתי שם הביא בשם פי' הראב"ן כ"ל על פיוס בזה זכור את אשר עשה בו, שאמר שם זכור זמורה שהשליך למעלה, וז"ל: פי' שחקן ערלתו, ובקראת המילה זמורה לשון כריחה כמו לא זמורה. וי"מ שהיא דומה לזמורה כעין עוף וכו'. וכוונת חיכך בגרוננו הוא דרך ציוון לחקך ולרוק בפניו לגלות קלנו, ועיין בערוך השלם לידידי הרה"צ ד"ר קאהוס ערך זמר שהעיר ג"כ זמורה כינוי לאחד השמשות: (צד) מעשו זקנו, מוצא בילקוט תולדות רמז קמ"ו בשם הפסיקתא, ועיין במדרש צ"ר ספ"ח הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, ר"ל אמר התחיל מחכך בגרוננו כמאן דמחייך וזרק חוק מפיו ע"כ: (צו) כל הנחשלים, בפסיקתא רבתי פי"ג סי' י"ג הלשון משושים כמו שהעירוני בפסיקתא הערה קכ"א: (צז) כל מי שהיה ניצול היה ניצול, בכ"י רומי וכו' רח"ס כל מי שהיה ניצול היה ניצול, ובגדפס כל מי שהיה ניצול היה ניצול, ובכ"י ספרדי כל מי שהיה ניצול היה ניצול, ובכ"י ה' של אקספארד כל מי שהיה נח היה ניצול, ובפסיקתא כל מי שהיה ניצול היה ניצול, ובילקוט תלג בשם הפסיקתא כל מי שהיה ניצול נח היה ניצול, והכוונה שמי שהיה ניצול ורפה במצות ה' היה שלך חוץ לענין, ועיין בפסיקתא הערה קכ"ד: (צח) כל מי שהיה הענן פולטו היה ניצול, בכ"י רומי וכו' רח"ס, ובפסיקתא ובתנחומא הגדפס הג"י היה ניצול, ועיין בפסיקתא הערה קכ"ג שהעירוני כי מזה לקח רש"י דבריו דברים כ"ה י"ח כל הנחשלים אחריו חקרי נח מחמת חטאת שהיה הענן פולטם, ע"כ, ועיין בפסרי פמ"ד הבאתי בהערות שם: (צט) שמו של דן, מוצא בדר"א (יחזקאל ס"ו פ"ו) בשם הפסיקתא, ועפ"י תרגום יב"ע שמו י"ח ח, ודברים כ"ה י"ח, והבאתי תרגומי בהערה קכ"ה בפסיקתא זכור שם, והבאתי ג"כ שם שהפייסן יסד ע"ס הפסיקתא והתנחומא ע"ס: (ק) ד"א כל הנחשלים אחריו, בכ"י ההוא מאקספארד נוסף זה המאמר מאל המשתיק, וחסר גם בכ"י רומי וכו' רח"ס, ומנא בתנחומא הגדפס, רק המדפיס ממאספוסה הסך הסדר, והדרשה הראשונה על כל הנחשלים הציג בנף, והדרשה השניה הציג בראש, ומנא ג"כ בפסיקתא כסדר שלפנינו וכסדר שמוצא בתנחומא דפוס קאטשטאטניא ודפוס וויניציא, ועיין בפסיקתא הערה קכ"ו שם: (קא) אם רבון הוא על כל המעשים, כן הוא בילקוט בשלם רמז רכ"ב, וכן הוא בתנחומא הגדפס דפוס קאטשטאטניא ודפוס וויניציא, אולם

בלבבנו והוא יודע מה אנו מסיחין נעבדנו, ואם לאו נמרוד בו, ר' ברכיה [בשם ר' לוי] אמר בלבם היו מסיחין, והקב"ה נותן להם שאלתם, ומה מעם וינסו אל בלבבם וגו' (תהלים עח יח), ראה מה כתיב תמן, ויאכלו וישבעו מאד (שם שם טו):

[מז] (קב) ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים (דברים כה יח). (קב) עיף בצמא, ויגע בדרך, ולא ירא אלהים (שם), (קד) ר' פנחס בשם ר' שמואל בר נחמני אמר, מסורת אנדה היא, (קה) ביד בניה של רחל עשו נופל, שנאמר אם לא יסחבום צעירי הצאן (וימיה מט כ), למה קורא אותם צעירי הצאן, לפי שהיו קמניהם של שבטים, (קו) שבוה כתיב נער, ובוה כתיב קטן, בזה כתיב נער, והוא נער את בני בלחה (גראסית לו כ), ובוה כתיב קטן, (קז) הנה קטן נתייך בניום (עובדיה פסוק ג), זה גדל (קה) בין שני צדיקים, ולא למד ממעשיהם, וזה גדל (קט) בין שני רשעים, ולא למד ממעשיהם, לפיכך יבא זה ויפול ביד זה, יבא זה שכתוב בו ולא ירא אלהים (דברים כה יח), (קי) ויפול ביד זה שכתוב בו את האלהים אני ירא (גראסית מז יח):

[יז] והיה בהניה ה' אלהיך לך וגו' תמחה את זכר עמלק (דברים כה יט). (קיא) אמר ר' עזריה אמר ר' יהודה בר סימון בשם ר' יהודה בר אלעאי, על שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, למנות עליהם מלך, (קיב) דכתיב שום תשים עליך מלך (שם יז טו), ולבנות בית הבחירה, דכתיב ועשו לי מקדש (שמות כה ח), ולמחות את זכר עמלק, שנאמר תמחה את זכר עמלק: (קיג) ר' יהושע בן לוי בשם רבי אלכסנדר כתוב אחד אומר תמחה את זכר עמלק, וכתוב [אחד] אומר כי מחה אמתה את זכר עמלק (שם יז י), כיצד יתיקיימו שני כתובין הללו, עד שלא פשמו וידהן בכסא תמחה, משפששו ידיהן בכסא אמתה, אפשר בשר ודם יכול לפשוט ידו בכסאו של הקב"ה, אלא על ידי שהחריב את ירושלים, דכתיב כי בעת ההוא יקראו לירושלים כסא ה' (וימיה ג י), לפיכך כתיב כי מחה אמתה:

[יח] (קיד) ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק (שמות יז טו), (קמז) תני בשם ר'

הערות ותקונים

אולם המדפיס ממאטובה הניג אם זכור הוא על מעשיו נעבדו ואם לא נמרוד בו. ובמילתא פ' נשלח סוף פ"ז בפסוק על ריב בני ישראל אחת כך, ר' יהושע אמר אמרו ישראל אם הוא רצון על כל המעשים כשם שהוא רצון עלינו נע, ואם לא לא נע. ר' אלעזר אומר אם מספק לנו לרכיבו נעבדנו, ואם לא לא נעבדנו, לכך נאמר על ריב בני ישראל ועל נכוחם את ה' נאמר ה' ה' בקרבנו אם אין, ע"כ: (קב) ואחרי ט"ף, עיין בפסיקתא הערה קכ"ט, ועיין בספרי בהעלתך פסקא פ"ח: (קב) עיף בצמא, זה הוא מקור לדברי רש"י דברים כ"ה י"ח: (קד) ר' מנחם, נשנה בצ"ר פט"ג: (קה) ביד בניה של רחל, עיין בפסיקתא רבתי פסקא י"ב ס' ה', למה אמר משה ליהושע לא הלחם בעמלק, מפני שהוא מבני צניה של רחל, ועיין בפסיקתא מה שהעירתי בפסקא זכור הערה ח' וט': (קו) שבוה כתיב נער, לפי זה הוסיף המדפיס ממאטובה ולכן אמר משה ליהושע נהר לנו אנשים מפני שהוא משגע יוסף שנאמר בו את האלהים אני ירא, ונעשו כתיב ולא ירא אלהים, ובפסיקתא הערה קל"ג חשבתי אז שהוא מגוף התנחומא, ויש חסרון בפסיקתא, אולם הוספה היא בתנחומא הגדול: (קז) הנה קטן נתייך, עיין בפסיקתא הערה קל"ד: (קח) בין שני צדיקים, בפסיקתא רבתי פ"ב בין שני צדיקים בין יתכן ורנקה: (קט) בין שני רשעים, בפסיקתא רבתי שם בין שני רשעים פרעה ופוטפירע: (קי) ויפול ביד זה שכתוב בו את האלהים אני ירא, כן הוא הסיוס גם בכ"י רומי וכו': א"ס ונדפסו קאטשאטניא ודפוס וויניצ'ה, אבל המדפיס ממאטובה הוסיף פה (בסוף אות' ג' גרסא) מאמר שלם, זה קבל נכורה ממעשיו הטובים בו, עד סוף אות' י, והוסיף מן פסיקתא רבתי פסקא זכור ס' ה': ובפסיקתא רבתי אחר שמונה שם בפרשות דברים רבים שנבדל בהם יוסף מעשו כתב עוד בפסקא ההיא בס' י"ג וז"ל: ר' תנחומא בי רבי אומר כלן חמש פנים בו, כחומר ר' תנחומא בעל מדרש תנחומא אומר כלן חמשה אופני ההבדל בין יוסף ועשו, וכיון למאמר התנחומא שלפניו: (קיא) אמר ר' עזריה בו. בפסיקתא פסקא דזכור שם, ר' עזריה ור' יהודה בר סימון בשם ר' יהודה בר אלעאי אומר, וכן הוא ברבתי סוף פ"ב. ובגמרא סנהדרין דף כ' ע"ב מובא בשם ר' יהודה כחם, וכן מובא זה שם ג"כ בשם רבי יוס', גם אמרו שם להכרית ורעו של עמלק החלה ואח"כ לבנות בית הבחירה, אולם בתנחומא כ"י שלפנינו לבנות בית הבחירה הוא מוקדם. ועיין בפסיקתא שם הערה קל"ט ורבינו להניה בפסיקתא ע"פ הבבלי: (קיב) דכתיב שום תשים, וכן בפסיקתא מובא ר'יהוה מהמקראות אולם נרמזה קולר המסדר ויחסימ את הפסוקים: (קין) ר' יהושע בן לוי בשם ר' אלכסנדר, בפסיקתא בשם שם האומר: ובמלא לנכון בפסיקתא כ"י מאתפסאמר, עיין שם בהערה ק"מ, וגם ברבתי פ"ב ס' ה' מובא זה בשמו: (קיד) ויאמר כי יד, מובא בפסיקתא שם: (קמז) תני בשם ר' אלעזר, נשנה במילתא סוף נשלח בפסוק כי יד על כס יה, ר' אלעזר אומר נשנה הקב"ה

אלעזר, שבועה נשבע הקב"ה, ואמר ימיני ימיני, כסאי כסאי, אם יבואו גוים
מכל האומות אני מקבלן, (קפז) ומוזעו של עמלק אני מקבל, ואף דוד עשה כן,
שנאמר ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי-מוה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי
(ש"א יג), (קיו) אמר ר' יצחק בנו של דואנ האדומי היה, ויאמר לו דוד למך על
ראשך (ש"א טז), (קיה) [דמך כתיב], הרבה דמים שפכת בנוב עיר הכהנים: (קיש) מדור
דור (שמו"א יט). אמר דוד (קב) אמר הקב"ה מדור דור ואנא בתריהון לדרי דרין, ר' אליעזר
ור' יהושע ור' יוסי, (קבא) ר' אליעזר אומר מדורו של משה, ועד דורו של שמואל,
(קבב) ר' יהושע אומר מדורו של שמואל, ועד דורו של מרדכי ואסתר, (קבג) ור' יוסי

הערות ותקונים

נכסא הכבוד שלו אם יבא מכל האומות שיקבלו, מעמלק ולביתו לא יקבלו כו'. ובפסיקתא רבתי פ"ב ס"ח א' אמר
ר' אליעזר בן יעקב (הוסיף בן יעקב) נשבע הקב"ה בכסאו שאינו מקבל גר מזרעו של עמלק, לפיכך נשבע מנצח
אל דוד, והוא שאל ואמר מי אתה, ואמר בן איש גר עמלקי אנכי לא קבל דוד, ע"כ. ובתנחומא בדרס (אות
י"א) חגי בשם ר' אלעאי ז"ל בשם ר' אלעזר: (קפז) ומוזעו של עמלק אינו מקבל, ככ"י רומי ובגדפס אינו
מקבל לעולם, וכ"ה בפסיקתא. והרמב"ם בהל' איסורי ביאה פ"ב ה"ז כתב כל הגוים כלם כשהניירו וכו'
א"י הן כשראל וכו', קפסוק ותני דמכל הגוים מקבלים גרים, ומשמע דגם עמלק ככלל, ועיין מה שהעיר בזה
בגאון חיד"א בספרו עין זוכר מערכת עין דף ע"ג, והביא נ"כ שם דברי הפסיקתא רבתי שמואל הטסחא ר' אליעזר
בן יעקב, ומשנת ראב"ז קב ונקי והלכה כמותו בכל מקום, וכתב שם שאין להשגיח על הרבתי כי כולם מלאה טעיות
הסר יתיר וחלוק כדוד למי שרגיל בה, ע"ש. ואלו בפסיקתא ובתנחומא שלפנינו כתוב ר' אליעזר חסם:
(קיו) אמר ר' יצחק בנו של דואנ האדומי היה, וכן הוא בכ"י רומי וכ"ה רח"ס ובגדפס, ומוצא בילקוט שמואל
רמז קמ"א בשם התנחומא. ובפסיקתא הגי' אמר ר' יצחק דואנ האדומי היה, וכן ברבתי פ"ב ס' ס' א'.
ובילקוט בשלה רמז רס"ז בשם המכילתא אמר ר' יצחק דואנ האדומי היה, דמך כתיב, הרבה דמים שפכת בנוב
עיר הכהנים, ע"כ. ולפירוט דאן זכר מזה במכילתא, אך הכנים אהרן ויחזקאל אל תוך דברי המכילתא כדרכו
לערב בן מדרשים יחד. אבל זה משנת המעתיקים שהשמיטו זה במכילתא כאשר השבתי בהערה קמ"ג שם
בהפסיקתא פסקא דזוכר. ולמאמר הפסיקתא כוון רש"י ש"ב א' ב' שכתב וז"ל יש בפסיקתא שזה דואנ ואינו מיושב
על גבי, עכ"ל. ועל זה כתב בגאון בעל סדר הדורות ערך שאלו וז"ל: כוונת רש"י ז"ל כי מפורש בהרבה
מקומות כי שאלו ודוד היו מכירים את דואנ כי היה אביר הרועים לשאלו כמפורש ש"א כ"א ח', וכתב שם כ"ב פ'
וישן דואנ האדומי לשאלו ראייתו בן ישי בא וגו', וכן ויאמר שאלו לדואנ פגע בכהנים וגו', וה"ל איך שאל אותו מי
אתה, גם כתוב שם ר' ויאמר דוד אל הנער המגיד לו מי מזה אהרן ויחזקאל בן איש גר עמלקי אנכי, ועד איך
קרא לו דוד נער הלל היה אביר הרועים אשר לשאלו פרש"י אב"ד, וכי יעלה על הדעת שער יהיה אב"ד, ע"כ אינו
מיושב על גבו. ואני ראייתי בתנחומא ס"פ תלף, א"ר יצחק בנו של דואנ האדומי היה, ותמיה איך רש"י מאור הגולה
שכתב זה, וקריב הדבר שפסיקתא ס"פ וז"ל שזה בן דואנ. וראייתי בילקוט שמואל [הוא בדרום קמ"א שהכתבתי]
אמר ר' יצחק בנו של דואנ האדומי היה ויאמר לו דמך על ראשך הרבה דמים שפכת בנוב עיר הכהנים, ואיך דאמרי
דואנ בעלמנו היה, דמך כתיב הרבה דמים שפכת עכ"ל. ורש"י בדרום "תנחומא". אבל בתנחומא כ"י שלפנינו
אינו, מן, "אית דאמרי דואנ בעלמנו היה", ואולי ראה אותו בפסיקתא שמואל רש"י, סוף סוף תמים על
רש"י שלא הביא דעת ר' יצחק שהיה בן דואנ שהוא מיושב על כלב, ועיין בילקוט ס"פ בשלה אמר ר' יצחק
דואנ היה, ואחד מן המקומות פ"ס, דכאן אמר ר' יצחק בנו של דואנ, ושם אמר ר' יצחק דואנ היה, עכ"ל
בגאון בעל סדר הדורות. ובידי אין ספק שהמאמר אית דאמרי שמואל בילקוט בשמואל שם הוא הוספת ענינו
ע"פ הפסיקתא שהוסיף על דברי התנחומא כדרכו. ולדעתי אין הכרח כלל בין המאמרים האלה כפי שהם
לפנינו צט של דואנ היה, וכגו' הפסיקתא דואנ היה, כי אם היה כתוב איש גר עמלקי אנכי, היה ההבדל
זה אמר הנר הזה היה בן דואנ, וזה אמר דואנ היה, אבל פה כתוב בן איש גר עמלקי אנכי, ולא פליגי
כלל, רק בתנחומא מפורש וכן הוא בנו של דואנ האדומי היה, אולם בעל הפסיקתא אשר שאב דבריו
מהתנחומא הביא רק דואנ האדומי היה, ר"ל האיש גר עמלקי הזה היה דואנ, וגם לדעת הפסיקתא בן של
דואנ היה, ודברי רש"י שריין, רק גם אם הוא בן דואנ אינו מיושב על גבו: (קיה) דמך כתיב, הוסיפתי
כמו שהוא לנכון ככ"י רומי וכ"ה רח"ס ובגדפס ובפסיקתא: (קיש) מדור דור, מוצא שם בפסיקתא, ובילקוט
בשלה רמז רס"ח בשם הפסיקתא, ובכ"י רומי וכ"ה רח"ס חסר כל המאמר עד ר' יו בשם ר' חמא בר חנינא
אמר לו זמן זה: (קב) אמר הקב"ה, במכילתא סוף בשלה ד"ה מדור דור ר' יושע אומר מדור אל חי
העולם הזה, דור אל חי העולם הבא: (קבא) רבי אליעזר אומר, וכ"ה בפסיקתא. ובמכילתא שם ר'
אליעזר המודעי אומר: (קבב) ר' יהושע אומר, וכ"ה בגדפס, ובפסיקתא הגי' ור' יהודה אומר, ואמר
במכילתא. ובפסיקתא כ"י של אקספארד הגי' נכונה ר' יהושע במקום ר' יהודה: (קבג) ור' יוסי אמר
בפסיקתא ור' יוסי הגלילי, ובמכילתא שם ר' אליעזר אומר מדורו של משה שם ג' דורות, ועיין ביב"ש שמוח
י"ט פ"ו שתרנס וישיני יתחון לתלתי דריא מדרא דלמלא דין, ומדרא דמשיא, ומדרא דעלמא דלתי:
וממין

אמר מדורו של מרדכי ואסתר, עד דורו של מלך המשיח שהוא שלשה דורות, (קבר) ומנין לדורו של מלך המשיח שהוא שלשה דורות, שנאמר וייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים (תהלים ע"ג), דור חד, דורים שנים, הא תלתא. ר' ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא [אמר] כל זמן שזרעו של עמלק קיים בעולם, כביכול כאילו כנף סכסכה את הפנים, אבד זרעו של עמלק מן העולם, נישלה הכנף, שנאמר ולא יכנף עוד (את) מוריד וגו' (ישעיה ל"ג): [כי יד על כס יה]. [קבה] ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר כל זמן שזרעו של עמלק בעולם, לא השם שלם, ולא הכס שלם, אבד זרעו של עמלק מן העולם, הכס שלם, והשם שלם, מה מעם שנאמר האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת אבד זכרם חמה (תהלים ט"ו), מה כתיב אחריו וה' לעולם ישב כונן למשפטם בסאו (שם שם ט), [קבו] [הרי השם שלם והכסא שלם]:

חסלת פרשת תצא

פרשת תבא

[א] והיה כי תבא אל הארץ (דברים ט"ז), היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות וגו' (שם ט"ז), וזה' בואו נשתחוה ונברכה ונברכה וגו' (תהלים ט"ז), (א) ומה תלמוד לומר נשתחוה ונברכה, (ב) אלא צפה משה שבחמ"ק עתיד ליחרב, וביכורים עתידין לפסק, עמד והתקין להם לישראל שיהיו מתפללין שלש פעמים בכל יום, שחביבה תפלה לפני הקב"ה (ג) ממאה מעשים טובים, כיון שנגזר עליו שלא ליכנס לארץ, התחיל להתפלל, ואמר אעברה נא ואראה (דברים ג ט), אמר לו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה עלה ראש הפסגה וגו' (שם ט ט"ז), לכך נאמר ה' אלהיך מצוך לעשות וגו': [ב] [היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות וגו']. מה כתיב למעלה מן הענין, השקיפה ממעון קדשך (שם ט ט"ז), (ד) אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינא כמה מתחמטין ויש להם פתחון פה לעושי מצות, (ה) אדם יש לו עסק אצל המלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון, עד שמגיעין אותו אצל המלך, כיון שהגיע אצל המלך, ספק עושה לו שאילתו, ספק אינו עושה לו שאילתו, אבל הקב"ה אינו כן, אלא אדם יורד לתוך שדהו, רואה אשכול שביכר, תאינה שביכרה, רימון שביכר, מניחו בסל, (ו) ועמד באמצע השדה, ומבקש רחמים על עצמו, ועל ישראל, ועל ארץ ישראל, שנאמר השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו', ולא עוד אלא שהיה אומר איני זו מכאן, עד שתעשה צרכי היום הזה, שכתוב אחריו היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות וגו' (ז) אמר ריש לקיש יוצאה בת קול ואומרת (ח) תשנה לשנה הבאה כיום הזה, (ט ט"ז).

הערות ותקונים

(קבר) ומנין, עיין סנהדרין דף ע"ט ע"א: (קבה) ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא, כ"ה בכ"י רומי וכ"י רח"ס, ונפסקתא כ"י של אקספארד, ויזילקס בשלה רמו רס"ח בשם ר' חמא בר חנינא, וברבתי (פ"ב ס' ט'), אולם לפנינו נפסקתא בשם ר' חייל בר חנינא וז"ל בשם ר' חמא בר חנינא, (ונגדפס לאת י"א) ר' לוי בשם ר' אחא בר חיננא, ז"ל בשם ר' חמא בר חנינא, ונגדפס שם ה"א הוספה שהוסף המדפיס דפוס מאמנובה באלמנט האחר, ועיין בנבואה אשר רשמתו שם כל ההוספות שהוספו המדפיס ממאמנובה אל תוך גוף התנחומא, ומעט פה והלני ר' אחא במקום ר' חמא: (קבו) הכי השם שלם והכסא שלם, ע"פ זה יסד הפייסן נפיוס לפרשת זכור, אלהים אל דמי לך כסא שלם ושם שלם מכינס, ולזה המאמר כוון גם רש"י ז"ל בפירושו עה"ל שמות י"ז ו' ובהללים סס. וע"פ חזק' נברכה דף ג' ע"א ד"ה וענין, ע"פ:

(א) ומה ח"ל ט', נגדפס נוסף והלא כריעה בכלל השתחויה והשתחויה בכלל כריעה, וככ"י ה' של אקספארד הני' והלא כריעה בכלל נריכה ובריה בכלל השתחויה: (ב) אלא לפס משה. נגדפס נוסף לפס משה, ברוח הקדש ורלה" שנית המקדש ט': (ג) ממאה מעשים טובים, וכ"ה בדפוס קאנשטאמינא ודפוס וויניציא, אולם המדפיס ממאמנובה הלני מכל מעשים טובים, גם נוסף בתנחומא הגדפס, ומכל הקרבנות שקר כתיב תכון תפלתו קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב (תהלים קמ"ב), ומשה רבינו אע"פ שעשה כל מעשים טובים" כיון שגזר בו': (ד) אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינא כמה מתחמטין, מובא בילקוט תבא רמו תתקל"ח בשם התנחומא, והשמים שם האומר: (ה) אדם יש לו עסק, בילקוט שם בשמות יש לו חלק, וז"ל עסק: (ו) ועמד באלמנט השדה כ"ה גם בכ"י רומי ורח"ס ומינכטן, אולם נגדפס וככ"י ספרדי עומד באלמנט העורה: (ז) אמר ריש לקיש, בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י מינכטן ונגדפס אמר ר' שמעון בן לקיש: (ח) תשנה לשנה הבאה כיום הזה, בכ"י רומי תשנה לשנה הבאה ותניא כהיום הזה, וככ"י רח"ס וככ"י מינכטן